

Insectentellingen Blommenpaad Gytsjerk/Oentsjerk 2023

Variabele waterjuffer

Stichting Cultuur en Landschap Trynwâlden

oktober 2023

levende
bomen

Insecten-tellingen Blommenpaad Gytsjerk/Oentsjerk 2023

In 2021 heeft de stichting Cultuur & Landschap Trynwâlden i.o. voor de projectaanvraag 'Wjukkelje oer it Blommenpaad' subsidie aangevraagd en gekregen van de Provincie Fryslân. Het project, ontwikkeld door een groep inwoners van Gytsjerk en Oentsjerk, heeft als opzet de insecten-biodiversiteit in de Trynwâlden te vergroten. Daartoe is een ca. 3 km bestaande berm van het ruitermenpad tussen beide dorpen gevreesd en ingezaaid met een inheems weidebloemen-mengsel. Het beheer van de berm, die daarvoor werd gekleped, is veranderd in een vorm van ecologisch maaibeheer gericht op insecten. De werkgroep 'Levende bermen' van de stichting voert het beheer uit in opdracht van de gemeente Tytsjerksteradiel.

Onderdeel van het project was de inwoners bij het beheer te betrekken. De berm is in november 2021 ingezaaid door vrijwilligers en op zes plekken zijn boompjes geplant door leerlingen van vier basisscholen in beide dorpen. Door middel van een cursus zijn vrijwilligers opgeleid om de soorten en aantallen insecten te kunnen monitoren.

Monitoring

Bij de cursus is vooral aandacht gegeven aan dagvlinders en libellen. In een later stadium zijn hommels daaraan toegevoegd. Dagvlinders vormen een soortgroep die al enige bekendheid geniet. Bij libellen is dat minder het geval.

Voor de tellingen is het Blommenpaad in drie routes verdeeld (zie kaart) van elk een kleine kilometer. Elke route heeft een vaste telgroep van twee of drie tellers die een keer per maand (mei, juni, juli, augustus) de route tellen. De tellingen vonden steeds plaats halverwege de maand. Omdat de telgroepen nog veel ervaring missen bij soortherkenning en schatten van aantallen, zijn in dezelfde maanden de routes ook geteld door twee meer ervaren tellers.

De volgende soortgroepen zijn geteld: 1) dagvlinders: de soorten zijn zoveel mogelijk op naam gebracht; 2) libellen: bij onvoldoende soortherkenning werd alleen onderscheid gemaakt in juffers en echte libellen; 3) bijen: er is onderscheid gemaakt in honingbijen en wilde bijen. In enkele gevallen, zoals de pluimvoetbij en hommelsorten, is ook de soort onderscheiden; 4) zweefvliegen: door onvoldoende soortenkennis zijn er geen soorten onderscheiden.

Veel insecten zijn voor hun voedsel of voortplanting afhankelijk van planten. Daarom is door twee ervaren tellers ook onderzocht op welke bloemen de insecten nectar dronken.

Nectarplanten

De zandige berm is eind 2021 ingezaaid met een mengsel van eenjarige en meerjarige planten. In 2022 vierden zoals te verwachten de bloemen van eenjarigen de boventoon. De bloemen van een groot aantal planten leveren zoete nectar die insecten gebruiken als voedsel. In voorgaande jaren was het aantal bloeiende nectarplanten in de berm tamelijk gering. De vegetatie bestond voornamelijk uit (ruige) grassen en ruigtekruiden. In 2022 werden de ingezaaide gedeelten zeer bloemrijk met planten als: korenbloem, bolderik, gewone klapproos, groot streepzaad, reukeloze kamille. Vooral de duizenden korenbloemen en bolderiken bepaalden het beeld temidden van de weer opgekomen grassen. In 2023 hebben de eenjarigen als korenbloem en bolderik veel terrein verloren en bloeiden in grote delen van de berm vooral tweejarige en meerjarige soorten, waarbij vooral wilde peen, knoopkruid en wilde margriet talrijk aanwezig waren.

Voorjaarszicht op het bloemenpaad bij de Rengersweg Oentsjerk met veldzuring en wilde margriet

Monitoringroutes Blommenpaad voor drie telgroepen. Onder op de kaart Gytsjerk, rechts Oentsjerk.

zwartsprietdikkopje op akkerdistel

Kleine vuurvliinder op gewoon barbarakruid

Dagvlinders

In de berm zijn 16 soorten dagvlinders aangetroffen (tabel 1). Van veel soorten werden 5 of minder vlinders geteld. De talrijkste soorten waren hooibeestje, klein koolwitje, kleine vos, zwartsprietdikkopje en bont zandoogje. Hooibeestje, zwartsprietdikkopje en bont zandoogje hebben grassen als waardplant, waar hun rupsen op leven. Het klein koolwitje legt eitjes op kruisbloemigen (zoals raket en raapzaad) en de kleine vos heeft de grote brandnetel als waardplant. Al deze waardplanten zijn in het Blommenpaad aanwezig.

soort	mei	juni	juli	augustus
atalanta				
bont zandoogje				
boomblauwtje				
bruin zandoogje				
citroenvlinder				
dagpauwoog				
distelvlinder				
groot koolwitje				
hooibeestje				
icarusblauwtje				
klein geaderd witje				
klein koolwitje				
kleine vos				
kleine vuurvlinder				
koevinkje				
landkaartje				
zwartsprietdikkopje				
aantal soorten	3	8	15	10
verklaring aantalsklassen*	1	2-5	6-25	26 en meer

* voorbeeld: klasse 6-25 betekent dat (geschat) er tussen 6 en 25 vlinders van een soort zijn geteld.

Landelijk gold 2023 na de hete en droge zomer van 2022 en het zeer natte voorjaar als een slecht jaar voor dagvlinders. Dat was in het Blommenpaad ook het geval met uitzondering van het bont zandoogje en het zwartsprietdikkopje, waar van de laatste soort op het hoogtepunt in juli tussen de 150 en 200 vlinders aanwezig waren. Het bont zandoogje werd vooral gezien in route 2 langs de achtertuinen van Gytsjerk. Langs het pad zijn daar veel bomen en struiken aanwezig, waar het bont zandoogje, een vlinder van bosranden, territoria heeft. De meeste zwartsprietdikkopjes en kleine vossen werden geteld in route 1, gelegen in de openheid tussen het dorp Gytsjerk en de Sanjesreed. Het zijn alle drie soorten die in open (grasland)gebied goed uit de voeten kunnen. De kleine vos was veel minder talrijk dan in 2022. Nieuw voor het Blommenpaad was het boomblauwtje, die in de nabijgelegen dorpen in de Trynwâlden ook voorkomt. Intrigerend zijn de drie waarnemingen van het icarusblauwtje, een vrouwtje in juni en twee keer een mannetje in augustus. Mogelijk gaat dit prachtige blauwtje zich vestigen in het Blommenpaad. De waardplant, gewone rolklaver, is in elk geval volop aanwezig.

bloedrode heidelibel

houtpantserjuffer

Libellen

Totaal 18 soorten libellen zijn gezien langs het Blommenpaad en de aangrenzende sloten (tabel 2). Hierbij zijn juffers (kleine libellen, rustend met gesloten vleugels) en echte libellen (middelgrote en grote libellen, rustend met gespreide vleugels)

Veel soorten libellen zijn gebaat bij water van goede kwaliteit. De eitjes worden in het water afgezet. Afhankelijk van de soort leven de larven één of enkele jaren in het water voor ze als libel uitsluipen. Langs het Blommenpaad zijn de sloten bij Gytsjerk (route 2) en Oentsjerk (route 3) van tamelijk goede kwaliteit. Dat heeft te maken met de invloed van lokale kwel, gezien ook de aanwezigheid van holpijp. Daar zijn de meeste soorten te verwachten. Volwassen libellen leven van insecten langs het

Tabel 2. Geschatte aantalsklassen libellen op basis van maandelijkse tellingen				
soort	mei	juni	juli	augustus
azuurwaterjuffer				
bloedrode heidelibel				
bruine glazenmaker				
bruinrode/steenrode heidelibel				
gewone oeverlibel				
glassnijder				
grote roodoogjuffer				
houtpantserjuffer				
kleine roodoogjuffer				
koraaljuffer				
lantaarntje				
paardenbijter				
variabele waterjuffer				
viervlek				
vroege glazenmaker				
vuurjuffer				
vuurlibel				
watersnuffel				
aantal soorten	4	9	11	7
verklaring aantalsklassen*	1	2-5	6-25	26 en meer

* voorbeeld: klasse 6-25 betekent dat (geschat) er tussen 6 en 25 libellen van een soort zijn geteld.

Blommenpaad. De aanwezigheid van libellen zegt behalve over de toestand van het watermilieu ook indirect wat over de de insectenstand langs het Blommenpaad. De talrijkste soorten waren de bruinrode/steenrode heidelibel, bloedrode heidelibel, lantaarntje en variabele waterjuffer. Wel waren de aantallen variabele waterjuffers en lantaarntjes veel kleiner dan in 2022. Omdat de bruinrode heidelibel en de steenrode heidelibel bij een telling lastig van elkaar te onderscheiden zijn, zijn beide soorten samengevoegd. Maar beide soorten zijn ook afzonderlijk gezien. De glassnijder en de vroege glazenmaker zijn soorten van laagveenmoeras met rijke en gevarieerde oevervegetatie. Dat ze langs het Blommenpaad zijn waargenomen is een goed teken. Beide soorten zijn niet op route 1 gezien, waar de sloot- en oevervegetatie van mindere kwaliteit is. Bijzonder was de waarneming

van een koraaljuffer, een nieuwe soort die Nederland aan het veroveren is. Een andere nieuwe soort is de kleine roodoogjuffer die langs route 1 is gezien.

Bijen

Een overzicht van waargenomen bijen zie je in tabel 3. Binnen de telgroep bestaat nog weinig know-how in het herkennen van bijen. Slechts hommels en pluimvoetbijen en honingbijen konden goed op naam gebracht worden. De hommels deden het in 2023 zeer goed. Zeer talrijk waren de aardhommel, akkerhommel, steenhommel, maar ook de pluimvoetbij. De pluimvoetbij graaft holletjes in het kale zand van het menpad. De honingbij werd maar spaarzaam gezien.

soort	mei	juni	juli	augustus
aardhommel				
akkerhommel				
stenhommel				
weidehommel				
koekoekshommel onbekend				
pluimvoetbij				
gewone slobkousbij				
honingbij				
bij onbekend				
aantal soorten	3	6	8	5
verklaring aantalsklassen	1	2-5	6-25	26-100

* voorbeeld: klasse 6-25 betekent dat (geschat) er tussen 6 en 25 bijen van een soort zijn geteld.

Zweefvliegen

Er is niet geprobeerd zweefvliegen in de telling op naam te brengen. Daarover bestaat in de telgroep te weinig kennis. Toch is het belangrijk te zien hoeveel zweefvliegen gebruik maken van het Blommenpaad. Tabel 4 geeft de telresultaten van zweefvliegen, ongeacht de soort. In juli werden naar schatting 180 zweefvliegen geteld. De meeste zweefvliegen werden geteld op route 3.

soort	mei	juni	juli	augustus
zweefvlieg onbekend				
verklaring aantalsklassen	1-5	6-25	26-100	101-500

* voorbeeld: klasse 6-25 betekent dat (geschat) er tussen 6 en 25 zweefvliegen van een soort zijn geteld.

holletje pluimvoetbij in het bloemenpaad

Zweefvlieg op fluitenkruid

Insecten op bloemen

Een essentieel onderdeel van de werkzaamheden voor herstel van insectenpopulaties is vergroting van de verscheidenheid aan bloeiende inheemse planten. De meeste insecten hebben een directe relatie met planten. De volwassen insecten drinken nectar van de bloemen voor de benodigde energie of gebruiken stuifmeel als voedsel voor hun jongen. Op hun beurt zorgen bloembezoekende insecten voor bestuiving van de bloemen.

Tabel 5. Genoteerd bloembezoek van bijen, vlinders en zweefvliegen. Soorten gerangschikt onder 'overig' bij aantallen < 10.

	aardhommel	akkerhommel	bruin zandoogje	gamma-uil	honingbij	kleine vos	kleine vuurvlinder	koevinkje	pluimvoetbij	steenhommel	zwartsprietdikkopje	zweefvlieg	overige soorten	totaal
akkerdistel	10	4	1	2		11	5	5	4		2	33	15	92
braam	5	1			1	1	1	4	19		1	1		34
gele composiet	1	3			1				18			18	2	43
gewone rolklaver	7	23		3			1		5	9	10		4	62
grote kattenstaart	13	29		7	1	2			1		1	2	2	58
knoopkruid	33	105	5	6			2	1	35	73	82	33	18	393
koninginnenkruid						7						13	2	22
korenbloem	50	14			1				12	16	11	2		106
reuzenberenklauw	6											13		19
slangenkruid	3	38	3	1							8		3	56
waterlelie					10									10
watermunt	2	2	1	1		1	3				3	3	1	17
wilde peen			1				1		1		1	68	1	73
wilg	9												2	11
witte klaver	2	5								1	2			10
overige soorten	3	16	1			3	1	5	2	8	7	28	6	80
totaal	144	240	12	20	14	25	14	15	97	107	128	214	56	1086

wilde peen, volop aanwezig in de berm

Als apart project is genoteerd op welke bloemen de insecten dronken (tabel 5). Het plantenpalet in 2023 verschilde sterk van dat in 2022. In 2022 vond meer dan de helft van de bloembezoeken plaats op twee zeer algemene, eenjarige soorten planten: bolderik en korenbloem. De bolderik was dit jaar nog maar spaarzaam aanwezig en de korenbloem bloeide slechts volop op enkele verstoorde delen van de berm. In 2023 zetten tweejarige en meerjarige nectarplanten de toon. De wilde peen bleek geliefd bij zweefvliegen en knoopkruid trok maar liefst 36% van de bloembezoeken bij een groot scala van insecten. Maar ook slangenkruid trok veel insecten. In 2022 waren schermbloemigen als fluitenkruid, gewone berenklauw en engelwortel geliefd bij zweefvliegen; in 2023 was dat vooral

wilde peen. De bevindingen laten zien hoe belangrijk verscheidenheid in de vegetatie is voor de verscheidenheid aan insecten.

aardhommel op witte klaver

Witte halvemaan zweefvlieg op wilde peen

Conclusies

Landelijk gezien was het geen goed insectenjaar, mede door de aanhoudende droogte in de zomer van 2022. Dat was ook in het Blommenpaad het geval. Met name door het zeer natte voorjaar was het insectenseizoen dit jaar bijna een maand later dan vorig jaar. Dit jaar waren in augustus nog volop insecten te zien. Vorig jaar was dat met veel verdroogde planten in augustus al vrijwel over. Met uitzondering van bont zandogje en zwartsprietdikkopje, die een topjaar hadden, deden de dagvlinders het minder dan vorig jaar. De libellen lieten zich minder zien. Vier algemene bijensoorten: aardhommel, steenhommel, akkerhommel en pluimvoetbij, hadden een topjaar. De nectarplanten toonden een verandering van éénjarige naar meerjarige soorten met verlies van soorten als bolderik en korenbloem naar soorten als knoopkruid en wilde peen. Het palet aan nectarplanten was veel gevarieerder dan vorig jaar.

De tellingen worden verricht door een enthousiaste groep vrijwilligers, waarvan de kennis van de betrokken insecten jaarlijks toeneemt. Ze worden gesecondeerd en begeleid door enkele meer ervaren veldwaarnemers, waardoor de gegevens aan zeggingskracht winnen.

Dankwoord

Alle vrijwilligers die tellingen hebben verricht worden hiervoor bedankt: Baukje Halma, Baukje de Haan, Carola Boerma, Corina Haasnoot, Els Zoer, Johanna Procee, Joke Leers, Wies Vonk, Marianne Dagelet, Teike van Minnen.

Freek Nijland

Gytsjerk, 10-10-2023

insecten tellen